

Το ζήτημα του χώρου

Κοινωνικο-οικονομικές διεργασίες

*μεθοδολογικές, ερμηνευτικές διαδρομές...
σχεδιαστικά βήματα...*

Ο αστικός χώρος: Πειραιάς

- ✓ *Ο Πειραιάς μια μητροπολιτική περιοχή που αλλάζει...*
- ✓ *Με απασχολεί, κυρίως, η εξέλιξη και η ερμηνεία των μετασχηματισμών στην παραγωγική βάση και η χωρική φυσιογνωμία της περιοχής.*
- ✓ *Με ενδιαφέρουν οι παραγωγικοί κλάδοι, οι αλλαγές στο τοπικό παραγωγικό σύστημα - η τριτογεννοποίηση της παραγωγής, η ανεργία, οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης κ.ά.*
- ✓ *Υπόθεση: Η διαχρονική συνάρθρωση δραστηριοτήτων και γεωγραφικού χώρου είναι κυρίαρχος παράγοντας για να «απεικονίσω» τις αλλαγές σε τοπικό επίπεδο.*
- ✓ *Στόχος: Η αναβάθμιση των διαδικασιών, θεσμών και εργαλείων σχεδιασμού για την υιοθέτηση από το Δήμο αναπτυξιακών/χωρικών πολιτικών και μέτρων.*

- ✓ Το ζήτημά μου απαιτεί κατεξοχήν απο-αθροιστική προσέγγιση. Γιατί παρατηρούμε (καταρχήν):
 - αλλαγή της φυσιογνωμίας της περιοχής,
 - ασυνεχή χωρική ανάπτυξη,
 - συγκεκριμένες δραστηριότητες εμφανίζονται ως ιδιότυπες χωρικές συγκεντρώσεις, «θύλακοι», από άποψη:
 - λειτουργική (κλαδική κατανομή, σύνθεση απασχόλησης),
 - χωρική (συνύπαρξη με κατοικία, κεντρικές περιοχές, τόποι με ιδιαίτερη ιστορική σημασία κ.ά.),

μέσα σε ένα ευρύτερο πλέγμα χωρικών και κοινωνικών αλληλεξαρτήσεων.

- ✓ Για να υποστηρίξω τις υποθέσεις μου, χρειάζομαι ισχυρή στήριξη από πρωτογενή έρευνα (από μένα, από την ομάδα μου) και σύνθεσή της με δευτερογενείς πηγές. Σε όλη τη διάρκεια της έρευνάς μου αυτές οι δύο πηγές πληροφόρησης είναι πολύ σημαντικές.
- ✓ Διερευνώ καταρχήν τα «γενικά» χαρακτηριστικά της περιοχής (όλος ο Δήμος, δημοτικά διαμερίσματα) και αναδεικνύω τα καταρχήν κρίσιμα ζητήματα –όπως προκύπτουν από διαχρονικές δευτερογενείς πηγές– με έμφαση στους παραγωγικούς τομείς, στη χωροθέτησή τους, στην εξέλιξή τους, τη συνύπαρξή τους με άλλες δραστηριότητες (π.χ. την κατοικία στον χώρο της περιοχής). Συλλέγω, ταξινομώ και κωδικοποιώ στοιχεία και πληροφορίες από δευτερογενείς πηγές: Ε.Σ.Υ.Ε., Επιμελητήρια, Υπηρεσίες, έρευνες, μελέτες κ.λπ.

Πώς «ανιχνεύω» τους θυλάκους

- ✓ Χρειάζομαι επεξεργασία στοιχείων που αφορούν την ιδιαίτερη διαδικασία ανάπτυξης, η οποία παρατηρείται (υπόθεση εργασίας) σε μικρο-επίπεδο και διαμόρφωση εννοιολογικών και μεθοδολογικών εργαλείων που θα την περιγράφουν.
- ✓ Δυστυχώς χρειάζομαι και αναδόμηση των επίσημων στοιχείων σε επίπεδο Δήμου και/ή οικοδομικού τετραγώνου, σε νέες χωρικές ομαδοποιήσεις που θα υποστηρίξουν ή θα απορρίψουν τις υποθέσεις εργασίας. Εδώ, επιλέξαμε τις ομάδες χρήσεων κτιρίων και τους θυλάκους εξειδίκευσης.
- ✓ Οι χωρικές ομάδες χρήσεων θα αναδείξουν τη δυναμική της εξέλιξης στην περιοχή παρουσιάζοντας τους τρόπους συνάρθρωσης μιας χρήσης με την άλλη.

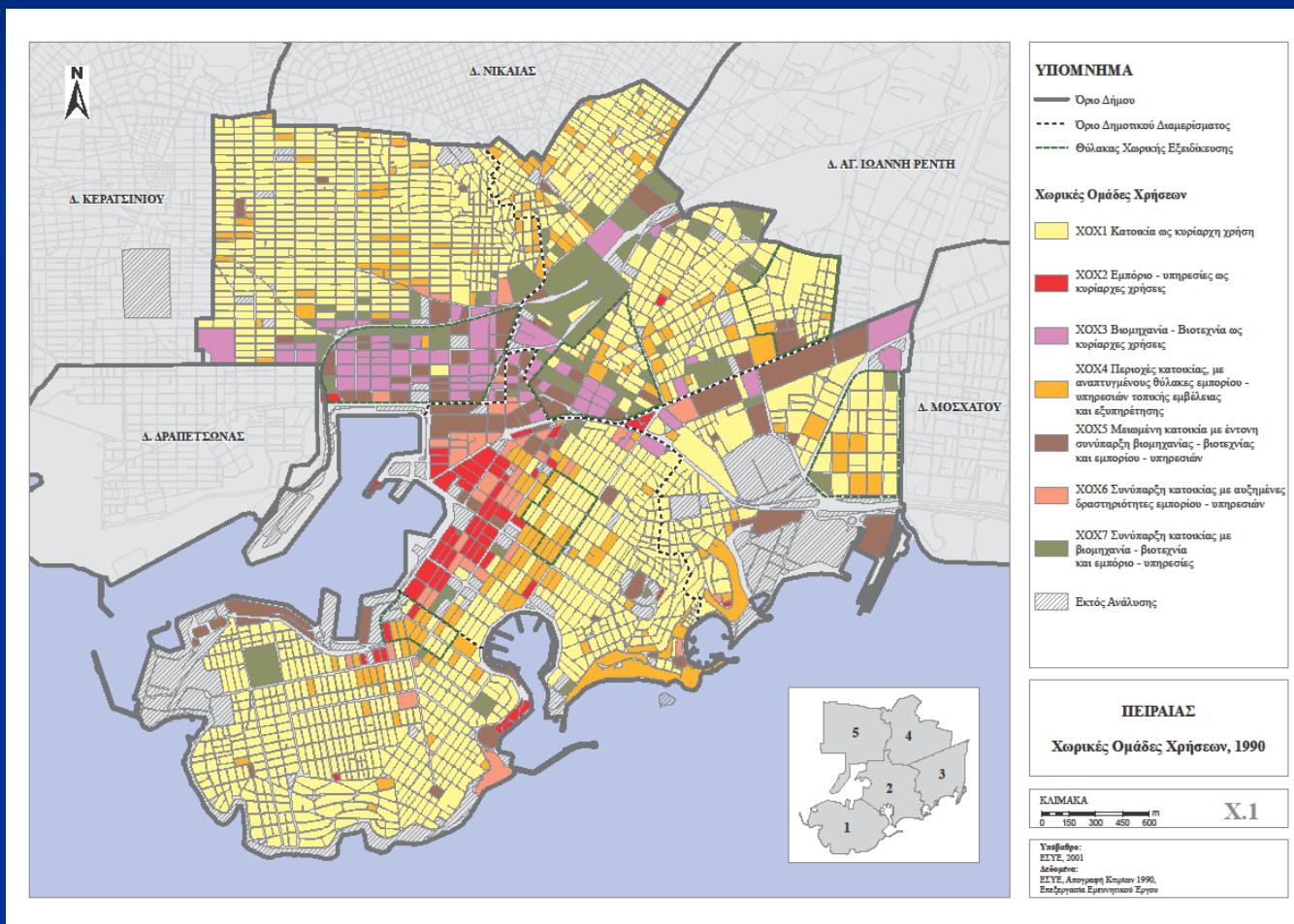
- ✓ Συγκεντρώνω, ταξινομώ τα τετράγωνά μου σύμφωνα με κύρια και δευτερεύουσα χρήση (κατοικία, εμπόριο-υπηρεσίες, βιομηχανία-βιοτεχνία, εκπαίδευση, υγεία, άλλες χρήσεις), κατά Ε.Σ.Υ.Ε., ή και σύμφωνα με δικές μου «προσαρμογές».
- ✓ Με τη βοήθεια των επεξεργασιών των δεδομένων διαρθρώνω χωρικές ομαδοποιήσεις/χωρικές ομάδες χρήσεων με κύτταρο το οικοδομικό τετράγωνο για διακριτές περιόδους (π.χ. 1990, 2000). Απαλλάσσομαι από άλλες διοικητικές διαιρέσεις (π.χ. δημοτικά διαμερίσματα).
- ✓ Απαλλάσσομαι από απλουστευτικές γενικεύσεις χρήσεων γης, όπως αυτές των πολεοδομικών σχεδίων, Γ.Π.Σ. κ.λπ.
- ✓ Ανιχνεύω τις γεωγραφικές διαφοροποιήσεις ανάλογα με την παρουσία/απουσία / διασύνδεση/διαδοχή συγκεκριμένων χρήσεων και εξετάζω τη διαχρονική εξέλιξή τους.

Δήμος Πειραιά: Πλήθος Οικοδομικών Τετραγώνων (ΟΤ) και Ποσοστιαία Κατανομή Κτιρίων Κύριας Χρήσης ανά Χωρική Ομάδα Χρήσεων (ΧΟΧ), 1990

ΧΩΡΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΧΡΗΣΕΩΝ 1990	Πλήθος Ο Τ	Πλήθος κτιρίων	Κατοικία	Εμπόριο- υπηρεσίες	Βιοτεχνία- βιομηχανία	Εκπαίδευση	Υγεία	Άλλες χρήσεις	Πληθυσμός
XOX 1	1.455	22.168	95,28%	1,28%	1,02%	0,30%	0,10%	2,03%	159.307
XOX 2	55	461	2,82%	88,07%	0,00%	0,87%	0,22%	8,03%	334
XOX 3	80	615	6,99%	6,50%	65,53%	0,16%	0,00%	20,81%	148
XOX 4	191	2.387	75,03%	17,80%	0,84%	1,59%	0,50%	4,23%	17.365
XOX 5	88	488	6,35%	25,82%	34,43%	0,41%	0,00%	32,99%	452
XOX 6	46	413	21,31%	54,96%	5,08%	0,97%	0,48%	17,19%	1.213
XOX 7	86	954	49,90%	10,59%	23,17%	0,94%	0,42%	14,99%	2.300
Εκτός ανάλυσης*	223	0	—	—	—	—	—	—	1.552
Σύνολο Δήμου	2.224	27.486	85,73%	5,85%	3,85%	0,45%	0,15%	3,97%	182.671

- ✓ **XOX 1:** Κατοικία ως κυρίαρχη χρήση.
- ✓ **XOX 2:** Εμπόριο-υπηρεσίες ως κυρίαρχη χρήση.
- ✓ **XOX 3:** Βιοτεχνία-βιομηχανία ως κυρίαρχη χρήση.
- ✓ **XOX 4:** Περιοχές κατοικίας με αναπτυγμένους θυλάκους εμπορίου-υπηρεσιών τοπικής εμβέλειας και εξυπηρέτησης.
- ✓ **XOX 5:** Έντονη συνύπαρξη βιομηχανίας-βιοτεχνίας και εμπορίου-υπηρεσιών.
- ✓ **XOX 6:** Συνύπαρξη κατοικίας με αυξημένες δραστηριότητες εμπορίου-υπηρεσιών.
- ✓ **XOX 7:** Συνύπαρξη κατοικίας με βιομηχανία-βιοτεχνία και εμπόριο-υπηρεσίες.

Δήμος Πειραιά: Πλήθος Οικοδομικών Τετραγώνων (ΟΤ) και Ποσοστιαία Κατανομή Κτιρίων Κύριας Χρήσης ανά Χωρική Ομάδα Χρήσεων (ΧΟΧ), 1990

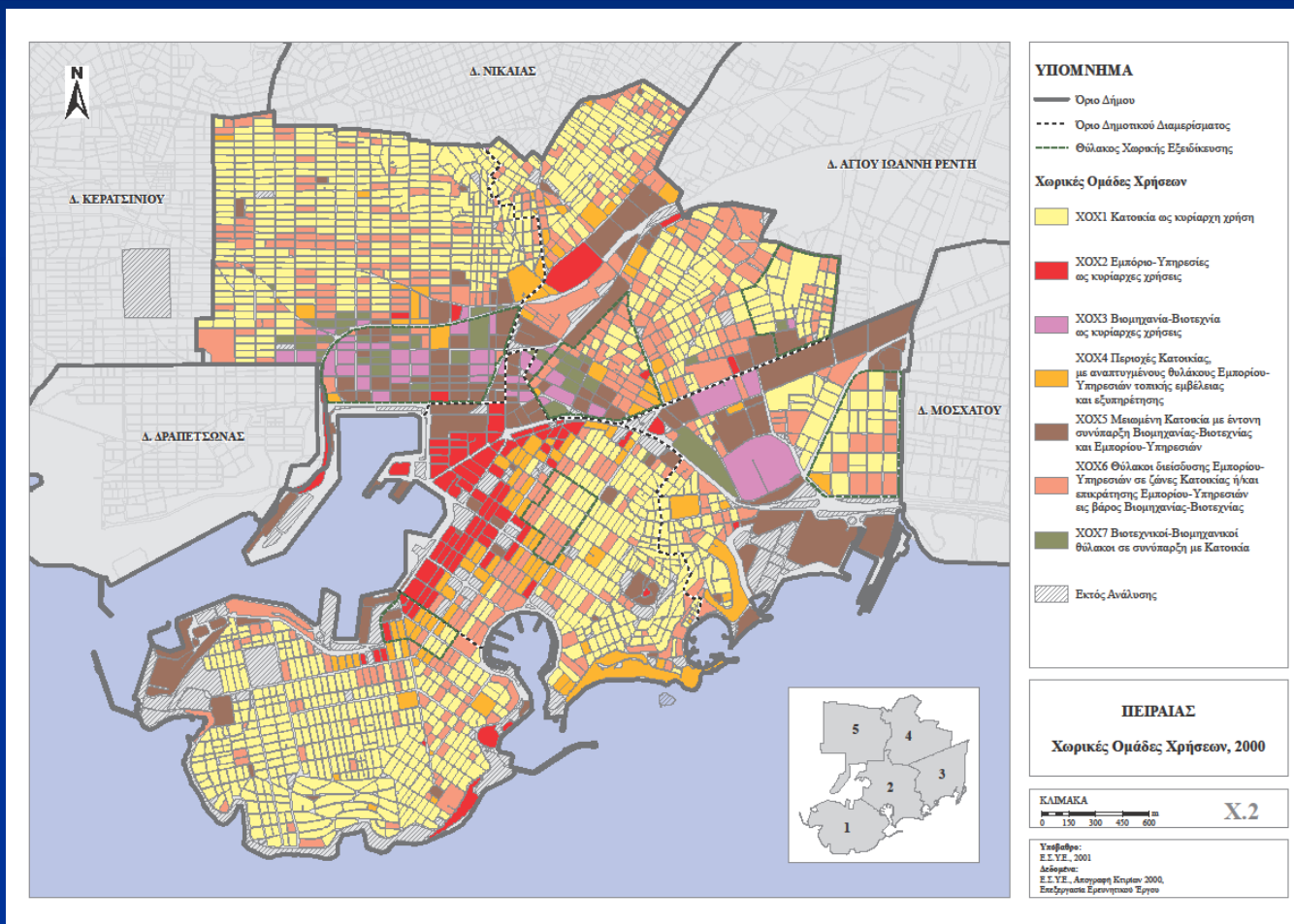

Δήμος Πειραιά: Πλήθος Οικοδομικών Τετραγώνων (ΟΤ) και Ποσοστιαία Κατανομή Κτιρίων Κύριας Χρήσης ανά Χωρική Ομάδα Χρήσεων (ΧΟΧ), 2000

ΧΩΡΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΧΡΗΣΕΩΝ 2000	Πλήθος ΟΤ	Πλήθος κτιρίων	Κατοικία	Εμπόριο- υπηρεσίες	Βιοτεχνία- βιομηχανία	Εκπαίδευση	Υγεία	Άλλες χρήσεις	Πληθυσμός
XOX 1	1.185	17.905	97,44%	1,01%	0,15%	0,28%	0,03%	1,11%	129.574
XOX 2	84	647	2,32%	89,80%	0,31%	0,62%	0,31%	6,65%	348
XOX 3	46	326	3,37%	3,99%	84,66%	0,00%	0,00%	7,98%	89
XOX 4	115	963	43,41%	44,24%	0,31%	5,61%	0,83%	5,61%	5.193
XOX 5	127	602	7,45%	29,37%	26,36%	0,44%	0,00%	36,37%	785
XOX 6	426	5.785	80,02%	11,31%	2,51%	0,95%	0,17%	5,05%	38.694
XOX 7	42	355	27,32%	7,32%	54,65%	0,00%	0,00%	10,70%	341
Εκτός ανάλυσης*	199	0	—	—	—	—	—	—	673
Σύνολο Δήμου	2.224	26.583	85,25%	7,74%	3,03%	0,62%	0,09%	3,27%	175.697

- ✓ **XOX 1:** Κατοικία ως κυρίαρχη χρήση.
- ✓ **XOX 2:** Εμπόριο-υπηρεσίες ως κυρίαρχη χρήση.
- ✓ **XOX 3:** Βιοτεχνία-βιομηχανία ως κυρίαρχη χρήση.
- ✓ **XOX 4:** Περιοχές κατοικίας με αναπτυσσόμενους θυλάκους εμπορίου-υπηρεσιών τοπικής εμβέλειας και εξυπηρέτησης.
- ✓ **XOX 5:** Έντονη συνύπαρξη βιομηχανίας-βιοτεχνίας και εμπορίου-υπηρεσιών.
- ✓ **XOX 6:** Θύλακοι διείσδυσης εμπορίου-υπηρεσιών σε ζώνες κατοικίας ή/ και επικράτησης εμπορίου-υπηρεσιών εις βάρος βιομηχανίας-βιοτεχνίας.
- ✓ **XOX 7:** Βιομηχανικοί-βιοτεχνικοί θύλακοι σε συνύπαρξη με κατοικία.

Δήμος Πειραιά: Πλήθος Οικοδομικών Τετραγώνων (ΟΤ) και Ποσοστιαία Κατανομή Κτιρίων Κύριας Χρήσης ανά Χωρική Ομάδα Χρήσεων (ΧΟΧ), 2000

- ✓ Οι χωρικές ομάδες χρήσεων, που έχω συνθέσει με δευτερογενή δεδομένα αναδεικνύουν τη δυναμική της εξέλιξης στην περιοχή: τους τρόπους συνάρθρωσης μιας χρήσης με τις άλλες. Παραδείγματος χάρη το εμπόριο-υπηρεσίες διεισδύει σε ή επικρατεί μιας άλλης χρήσης, όπως της κατοικίας.
- ✓ Πειραματίζομαι περαιτέρω με την παρουσία της κατοικίας.
- ✓ Αναδεικνύω το ρόλο της κατοικίας ως συνεκτικό παράγοντα στη βιωσιμότητα της περιοχής.

- ✓ Οι υποθέσεις μου ενισχύονται.
- ✓ Προσδιορίζω τους θυλάκους χωρικής εξειδίκευσης

Τα φαινόμενα που καταρχήν εντόπισα παρουσιάζονται με ιδιαίτερη ένταση...

- ✓ Προχωρώ εις βάθος με έρευνα πεδίου.

- ✓ Στον συγκεκριμένο τόπο (θύλακο) και χρόνο διερευνώ τα κυρίαρχα ζητήματα. Από δευτερογενείς πηγές, αλλά κυρίως από έρευνα πεδίου.
- ✓ Στόχος να αναδείξω (με επιτόπια έρευνα) τους κυρίαρχους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και την παρουσία/απουσία της κατοικίας. Να διερευνήσω πιθανές συναρθρώσεις/ομαδοποιήσεις τους με το χώρο, δηλαδή με περαιτέρω υπο-περιοχές εντός «θυλάκου».
- ✓ Αναμένεται ότι δεν θα βρω «έτοιμα» στοιχεία.
- ✓ Η περαιτέρω –επί του πεδίου έρευνα επιχειρήσεων– καταγραφή χρήσεων κτιρίων στους θυλάκους θα αναδείξει εκείνα τα κλαδικά και χωρικά χαρακτηριστικά των δραστηριοτήτων που παίζουν σημαντικό ρόλο στη συνάρθρωση της εξεταζόμενης πραγματικότητας και συμβάλλουν σε ενιαία προσέγγιση του χώρου.

Ανίχνευση των κλάδων-κλειδί

- ✓ **Ανιχνεύω τους κλάδους (της παραγωγικής βάσης)-κλειδί, σύμφωνα με όσα έχουμε πει: κατά «τόπους» και εποχή, αξιοποιώντας τη συνθετότητα και διαφορετικότητα που συγκροτούν την πραγματικότητα. Ως μεθοδολογικό εργαλείο θα με βοηθήσουν να «ξεδιπλώσω» περαιτέρω την εικόνα στην περιοχή όσον αφορά την εξέλιξη της παραγωγικής βάσης.**
- ✓ **Η διαχρονική απεικόνιση και αξιολόγηση των κλάδων-κλειδί συμβάλλει:**
 - **στην απεικόνιση της φυσιογνωμίας και των αλληλεξαρτήσεων μιας περιοχής,**
 - **στην άρση της επίφασης ομοιογένειας και ομοιομορφίας που επιβάλλει η συμβατική ρυθμιστική οπτική,**
 - **στην αξιολόγηση των κατευθύνσεων πολιτικής,**
 - **στη διαμόρφωση νέων πολιτικών με χωρική αναφορά.**

- ✓ Για να προσδιορίσω τους κλάδους-κλειδί ανατρέχω στις δευτερογενείς πηγές: Επεξεργάζομαι το πλήθος των καταστημάτων, τη χωρική τους συγκέντρωση, τη διάρθρωση των σημαντικών κλάδων ανά οικοδομικό τετράγωνο, τη διαχρονική τους εξέλιξη. Εφόσον τα στοιχεία αυτά διατίθενται, σε διακριτές περιόδους.
- ✓ Με έρευνα πεδίου –καταγραφή– διερευνώ τη χωρική κατανομή των κλάδων-κλειδί: καταγραφή χρήσεων και δραστηριοτήτων ισογείων και ορόφων, στρωματοποίηση, καταγραφή παραγωγικών διασυνδέσεων, συνυπάρξεις χρήσεων (κατοικία-βιοτεχνία κ.λπ.). Το πιθανότερο είναι ότι δεν μπορώ να τη συγκρίνω με άλλες προγενέστερες.
- ✓ Με έρευνα πεδίου –ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις– διερευνώ ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων (των κλάδων-κλειδί): κύκλο εργασιών, εισαγωγή νέων τεχνολογιών, κατάρτιση / εξειδίκευση απασχολούμενων, είδος εργασίας, ενδοκλαδικές συγχωνεύσεις κ.λπ.
- ✓ Διερευνώ τα χαρακτηριστικά των νοικοκυριών (με δευτερογενείς πηγές και έρευνα πεδίου).
- ✓ Αναδεικνύονται οι κλάδοι-κλειδί, η παρουσία και συγκέντρωσή τους.
- ✓ Αναδεικνύονται οι περιοχές με βάση τη χωρική, κοινωνική και λειτουργική φυσιογνωμία τους.

- ✓ Ερμηνεύω την εικόνα που έχω συνθέσει. Σημερινή και διαχρονική ως προς τους κλάδους-κλειδί το αστικό περιβάλλον, τις περιοχές κατοικίας, τα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των νοικοκυριών κ.λπ.
- ✓ Διαπιστώνω προοπτικές και διλήμματα.
- ✓ Αξιολογώ τις μέχρι σήμερα πολιτικές, τα εργαλεία.
- ✓ Σχεδιάζω ένα νέο εργαλείο: το παρατηρητήριο. Υιοθετώ πλέγμα δεικτών. Αναπτύσσω ειδικό λογισμικό για την απεικόνιση της αποτελεσματικότητας των αναπτυξιακών μέτρων. Στηρίζω με πραγματικά δεδομένα την αξιολόγησή μου.
- ✓ Νέες πολιτικές και επιχειρησιακά βήματα μπορούν να διαρθρωθούν.

Ζητήματα για σκέψη

- ✓ Ποιος και με τι κριτήρια επιλέγει τους τομείς / ζητήματα-κλειδί;
- ✓ Τι μεθοδολογικά ζητήματα ενέχει η επιλογή;
- ✓ Τι κοινωνικά ζητήματα ενέχει η επιλογή;
- ✓ Αρκεί ένα πείραμα για να αλλάξει τις μεθόδους απεικόνισης της συνάρθρωσης των δραστηριοτήτων με το χώρο;
- ✓ Ασφαλώς όχι. Η προσέγγιση προσφέρεται για υποθέσεις εργασίας και περαιτέρω έρευνα από άλλους ερευνητές στον ίδιο ή σε άλλους «τόπους».

- ✓ Πώς συσχετίζω την έρευνά μου με θεωρητικές θέσεις;
- ✓ Η σημασία της διαχρονικής παρατήρησης.
- ✓ Η σημασία της έρευνας και βελτίωσης των μεθόδων για το σχεδιασμό του χώρου.
- ✓ Προς μια «σπονδυλωτή» προσέγγιση με τοπικές πραγματικότητες; Είναι εφικτό;
- ✓ Στην οπτική μιας μακροχρόνιας δυναμικής και ανάπτυξης θεσμικών διόδων.

- ✓ Συμβάλλουμε στην ανάδειξη θεσμών αυτοδιοίκησης στα επι μέρους επίπεδα συγκρότησης του χώρου;
- ✓ Θεσμικές δυσκολίες και ζητήματα.

Μελετήστε τα μεθοδολογικά βήματα συναφών προσεγγίσεων στα:

- *Παρατηρώντας τον Πειραιά...*
- *Παρατηρώντας τον Πειραιά... II*